

PSOW 19

Bil Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru)

Public Services Ombudsman (Wales) Bill

Ymateb gan: Comisiynydd y Gymraeg

Response from: Welsh Language Commissioner

John Griffiths

Cadeirydd y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau

Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Bae Caerdydd

CF99 1NA

30/11/2017

Annwyl Gadeirydd,

Ymgynghoriad ar y Bil Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru)

Mae Comisiynydd y Gymraeg (y Comisiynydd) yn croesawu'r cyfle i gyflwyno tystiolaeth ysgrifenedig i'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau fel rhan o'i ymgynghoriad ar y Bil Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) wrth graffu ar yr egwyddorion cyffredinol yng Nghyfnod 1.

Prif nod y Comisiynydd yw hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg. Gwneir hyn drwy ddwyn sylw at y ffaith bod statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru a thrwy osod safonau ar sefydliadau. Bydd hyn, yn ei dro yn arwain at sefydlu hawliau i siaradwyr Cymraeg.

Mae dwy egwyddor yn sail i waith y Comisiynydd:

- Ni ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru;
- Dylai personau yng Nghymru allu byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg os ydynt yn dymuno gwneud hynny.

Dros amser fe fydd pwerau newydd i osod a gorfodi safonau ar sefydliadau yn dod i rym trwy is ddeddfwriaeth. Hyd nes y bydd hynny'n digwydd bydd y Comisiynydd yn parhau i arolygu cynlluniau iaith statudol trwy bwerau y mae wedi eu hetifeddu o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.

Crëwyd swydd y Comisiynydd gan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Mesur y Gymraeg). Caiff y Comisiynydd ymchwilio i fethiant i weithredu cynllun iaith, ymyrraeth â'r rhyddid i

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0845 6033 221
post@comisiynyddygybraeg.org
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.org

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0845 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.org
Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.org

ddefnyddio'r Gymraeg yng Nghymru ac, yn y dyfodol, i gwynion ynghylch methiant sefydliadau i gydymffurfio â safonau.

Un o flaenoriaethau'r Comisiynydd yw craffu ar ddatblygiadau polisi o ran y Gymraeg. Felly, prif rôl y Comisiynydd yw darparu sylwadau yn unol â'r cylch gorchwyl hwn gan weithredu fel eiriolwr annibynnol ar ran siaradwyr Cymraeg. Mae'r ymagwedd hon yn cael ei harddel er mwyn osgoi unrhyw gyfaddawd posibl ar swyddogaethau'r Comisiynydd ym maes rheoleiddio.

Dyletswydd ar yr Ombwdsmon i ddefnyddio'r Gymraeg

Mae rhan gyntaf yr ymateb hwn yn ystyried darpariaethau'r Bil mewn cysylltiad â sut bydd disgwyl i'r Ombwdsmon ddefnyddio'r Gymraeg wrth weithredu ei bwerau, dyletswyddau a swyddogaethau.

Noda'r Comisiynydd ddarpariaethau adran 71 y Bil drafft sy'n gosod dyletswydd ar yr Ombwdsmon i baratoi a chyhoeddi strategaeth ar gyfer y Gymraeg o fewn cyfnod penodedig o amser. Mae cynnwys dyletswydd yn ymwneud â defnyddio'r Gymraeg o fewn y Bil drafft yn ddatblygiad newydd o'i gymharu â'r ddeddfwriaeth bresennol. Ymddengys bod rhyddid i'r Ombwdsmon ddod i farn ar sail hunan asesiad ar gynnwys strategaeth ac unrhyw gamau gofynnol. Yn codi o hynny barn y Comisiynydd yw y dylid diwygio'r adran er mwyn ymgorffori gofynion penodol ac eglur. Awgrymir y byddai'n rhesymol i ofynion o'r fath adlewyrchu cynnwys Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016 a gymeradwywyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar gyfer sefydliadau cyfatebol i'r Ombwdsmon.

Mae trywydd arall yn agored i'r Pwyllgor ei ystyried gan ei bod hefyd yn bosibl dwyn yr Ombwdsmon i mewn i fod yn ddarostyngedig i gyfundrefn Safonau'r Gymraeg. Mae'r Ombwdsmon yn cwmpo o dan ddiffiniad Atodlen 6 Mesur y Gymraeg yn rhinwedd y ffaith ei fod yn berson sy'n arfer ar ran y Goron swyddogaethau a roddir gan ddeddf neu fesur. Byddai ychwanegu'r Ombwdsmon at Reoliadau sydd eisoes yn bodoli yn ddull ymarferol o gyflawni yr hyn a ddeisyfir yn amcanion adran 71 y Bil drafft. Gofynnir i'r Pwyllgor ystyried adran 71 y Bil drafft yng nghyswllt gohebiaeth atodedig rhwng y Comisiynydd a Gweinidogion Cymru [Amg].

Cymhwysedd i ystyried cwynion yn ymwneud a'r Gymraeg ac ymchwilio iddynt

Mae rhan hwn yr ymateb yn ystyried y Bil drafft ac unrhyw ystyriaethau'n ymwneud â chymhwysedd yr Ombwdsmon i ymchwilio i gwynion yn ymwneud â'r Gymraeg.

Mae cyfle wrth ddatblygu'r Bil hwn i ystyried pa bwerau sydd wedi bod ac a fydd yn

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

parhau'n weithredol gan yr Ombwdsmon yng nghyswllt materion yn ymwneud â'r Gymraeg ochr yn ochr gyda phwerau cyfredol Comisiynydd y Gymraeg yn sgil y cydsyniad roddwyd i Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Gall gwneud hyn fod yn ddefnyddiol hefyd er mwyn sicrhau eglurder a dealltwriaeth y cyhoedd ynghylch unrhyw wahaniaethau sydd yn rôl yr Ombwdsmon a'r Comisiynydd wrth ymdrin â chwynion yn ymwneud â'r Gymraeg.

Gwelir fod Mesur y Gymraeg a'r Bil drafft fel ei gilydd yn caniatáu i'r Comisiynydd a'r Ombwdsmon weithio'n gyfochrog neu ar y cyd os yw "pwnc ymchwiliad" neu "fater" yn berthnasol i swyddogaethau'r ddau sefydliad¹. Pe byddai'r Ombwdsmon a'r Comisiynydd yn penderfynu cydweithio ar achos penodedig nid oes unrhyw beth yn y Bil drafft a fyddai'n llesteirio hynny rhag digwydd.

Ailddeddfu yn ddwyieithog rannau helaeth o'r Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005 (deddf San Steffan) mae'r Bil drafft ac nid oes newid i'r sefyllfa yn y Bil drafft o safbwynt cymhwysedd yr Ombwdsmon i ystyried cwynion yn ymwneud â'r Gymraeg o'i gymharu â'r cymhwysedd fel y mae ar hyn o bryd - a dyna fyddai'r sefyllfa pe bai'r Bil yn dod yn Ddeddf heb ddiwygiadau pellach.

Hyd yn oed lle caiff yr Ombwdsmon ymchwilio i fater yn ymwneud â'r Gymraeg (naill ai'n annibynnol ar y Comisiynydd neu ar y cyd) rhaid cofio mai *atal anghyfiawnder a chaledi* yw ffocws gwaith Ombwdsmon, ac o ganlyniad mae'r unigolyn yn ganolog i'w waith tra mai *ffocws y Comisiynydd yw'r Gymraeg ar ei phen ei hun* a'r graddau y mae sefydliad wedi cadw at safonau'r Gymraeg. Mae natur wahanol y rhwymedïau sydd ar gael yn sgil dyfarniadau gan y Comisiynydd a'r Ombwdsmon yn adlewyrchu hynny. Mae adrannau 65 a 66 y Bil drafft yn rhagweld sefyllfaoedd lle gall fod materion y mae'r Ombwdsmon yn eu hystyried hefyd yn faterion y gall y Comisiynydd ac awdurdodau eraill eu hystyried. O safbwynt y Comisiynydd maent yn adrannau pwysig ar y ffurf bresennol sy'n caniatáu ffocws priodol i waith ymchwilio gan amryfal sefydliadau drwy waith *cyfochrog* neu *weithio ar y cyd*.

Diolch am y cyfle i gynnig sylwadau i ymchwiliad y Pwyllgor ar y Bil ddrafft. Pe byddai'r Pwyllgor am ragor o wybodaeth yn codi o'r ymateb hwn mae modd cyflwyno rhagor o wybodaeth ysgrifenedig am faterion cymhwysedd o dan y drefn safonau yn ogystal ag

¹ Gweler adrannau 64 i 66 Bil drafft Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) ac adrannau 20 – 21 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

enghreiffiau o'r amgylchiadau lle gall fod angen gweithio ar y cyd neu'n gyfochrog â'r Ombwdsmon.

Yr eiddoch yn gywir,

Meri Huws
Comisiynydd y Gymraeg